

Klassieke Olympiaden 2024-2025

Pensum Latijn

Ronde 2

Inleiding

De *Heroides* van Ovidius bevat brieven van mythologische vrouwen aan hun afwezige geliefde, bijvoorbeeld van Penelope aan Odysseus. In enkele gevallen is er niet alleen een brief van de vrouw, maar ook van de man, zoals in het geval van Hero en Leander. Het pensum voor de 2^e ronde bevat passages uit de brief van Leander aan Hero, het finalepensum is genomen uit het antwoord van Hero.

Hero is een knappe priesteres van Aphrodite in Sestus, een plaats aan de Europese kant van de Hellespont (de huidige Dardanellen). Leander, een mooie jongen uit Abydos (een stad aan de andere kant van de Hellespont) zag tijdens een religieus festival in Sestus Hero. Beiden waren op slag verliefd. Maar omdat Hero de gelofte had gedaan nooit te trouwen, konden ze elkaar niet openlijk ontmoeten. Daarom zwemt Leander elke nacht de zeestraat over (een afstand van ongeveer 1300 meter) om zijn geliefde in de toren waarin zij woont in Sestus, te bezoeken. Zij heeft op haar beurt beloofd 's nachts een licht te ontsteken, zodat Leander de goede route kan volgen.

Maar als de zee te onstuimig is, kunnen de twee elkaar niet ontmoeten. Ovidius heeft gebruikgemaakt van die situatie om (fictieve) brieven van de twee te dichten.

De afloop van de liefde is tragisch. Tijdens een stormachtige nacht, waarin Leander het toch aandurft te gaan zwemmen, dooft de fakkels op de toren van Hero. Daardoor vindt Leander de kust niet en verdrinkt hij. Als Hero de volgende morgen het aangespoelde lijk van Leander ziet, werpt zij zich uit verdriet vanuit haar toren in zee en verdrinkt ook.

NB: Het pensum bestaat uit een aantal passages uit de brief van Leander aan Hero; tussen deze passages staat cursief een korte aanduiding van de inhoud van de niet in het pensum opgenomen tussenliggende delen.

Tekst

- 1 Mittit Abydenus, quam mallet ferre, salutem,
si cadat unda maris, Sesti puella, tibi.
Si mihi di faciles, si sunt in amore secundi,
invitis oculis haec mea verba leges.
- 5 Sed non sunt faciles; nam cur mea vota morantur
currere me nota nec patiuntur aqua?
Ipsa vides caelum pice nigrius et freta ventis
turbida perque cavas vix adeunda rates.
Unus, et hic audax, a quo tibi littera nostra
- 10 redditur, e portu navita movit iter;
adscensusus eram, nisi quod, cum vincula prorae
solveret, in speculis omnis Abydos erat.
Non poteram celare meos, velut ante, parentes,
- 14 quemque tegi volumus, non latuisset amor.

Liever zou ik naar je toe komen zwemmen

- 25 Septima nox agitur, spatium mihi longius anno,
sollicitum raucis ut mare fervet aquis.
His ego si vidi mulcentem pectora somnum
noctibus, insani sit mora longa freti.
Rupe sedens aliqua specto tua litora tristis
- 30 et, quo non possum corpore, mente feror.
Lumina quin etiam summa vigilantia turre

aut videt aut acies nostra videre putat.

Ter mihi deposita est in sicca vestis harena;

ter grave temptavi carpere nudus iter:

35 obstitit inceptis tumidum iuvenalibus aequor

36 mersit et adversis ora natantis aquis.

Waarom, Boreas, werk je me zo tegen?

47 Vana peto; precibusque meis obmurmurat ipse

quasque quatit, nulla parte coercet aquas.

Nunc daret audaces utinam mihi Daedalus alas!

50 Icarium quamvis hinc prope litus abest.

Quidquid erit, patiar, liceat modo corpus in auras

tollere, quod dubia saepe pependit aqua.

Interea, dum cuncta negant ventique fretumque,

mente agito furti tempora prima mei.

55 Nox erat incipiens—namque est meminisse voluptas—

cum foribus patriis egrediebar amans.

Nec mora, deposito pariter cum veste timore

iactabam liquido bracchia lenta mari.

Luna fere tremulum praebebat lumen eunti

60 ut comes in nostras officiosa vias.

Zwemmend bad ik tot de maan mijn pad te verlichten

83 Iamque fatigatis umero sub utroque lacertis
fortiter in summas erigor altus aquas.

85 Ut procul adspexi lumen, 'meus ignis in illo est:
illa meum,' dixi, 'litora lumen habent.'

Et subito lassis vires rediere lacertis,
visaque quam fuerat mollior unda mihi.

Frigora ne possim gelidi sentire profundi,
90 qui calet in cupido pectore, praestat amor.

Quo magis accedo propioraque litora fiunt,
quoque minus restat, plus libet ire mihi.

Cum vero possum cerni quoque, protinus addis
spectatrix animos, ut valeamque facis.

95 Nunc etiam nando dominae placuisse laboro,
atque oculis iacto bracchia nostra tuis.

Te tua vix prohibet nutrix descendere in altum;
hoc quoque enim vidi, nec mihi verba dabam.

Nec tamen effecit, quamvis retinebat euntem,
100 ne fieret prima pes tuus udus aqua.

Excipis amplexu feliciaque oscula iungis—
oscula, di magni, trans mare digna peti!

Eque tuis demptos umeris mihi tradis amictus
et madidam siccas aequoris imbre comam.

105 Cetera nox et nos et turris conscia novit
quodque mihi lumen per vada monstrat iter.
Non magis illius numerari gaudia noctis
Hellespontiacy quam maris alga potest;
quo brevius spatium nobis ad furta dabatur,
110 hoc magis est cautum, ne foret illud iners.

*Toen het licht werd, moest ik terug.
Waarom zijn wij door water gescheiden?
Zwemmend word ik niet geleid door sterren,
maar door mijn liefde.*

161 Saepe per adsiduos languent mea bracchia motus,
vixque per immensas fessa trahuntur aquas.
His ego cum dixi: 'pretium non vile laboris,
iam dominae vobis colla tenenda dabo,'
165 protinus illa valent, atque ad sua praemia tendunt,
ut celer Eleo carcere missus equus.
Ipse meos igitur servo, quibus uror, amores
teque, magis caelo digna puella, sequor.
Digna quidem es caelo, sed adhuc tellure morare,
170 aut dic, ad superos et mihi qua sit iter!
Hic es et exigue misero contingis amanti,
cumque mea fiunt turbida mente freta.

Quid mihi, quod lato non separor aequore, prodest?

Num minus haec nobis tam brevis obstat aqua?

175 An malim, dubito, toto procul orbe remotus

cum domina longe spem quoque habere meam.

Quo propius nunc es, flamma propiore calesco

et res non semper, spes mihi semper adest.

Paene manu quod amo, tanta est vicinia, tango;

180 saepe sed, heu, lacrimas hoc mihi 'paene' movet!

Velle quid est aliud fugientia prendere poma

182 spemque suo refugi fluminis ore sequi?

Alleen als het water het wil, zal ik naar je komen.

Maar de winter nadert, zal ik het dan toch proberen?

Maar misschien overleef ik dat niet; als ik dan

maar aanspoel bij jou.

201 Scilicet interitus offenderis omine nostri,

litteraque invisa est hac mea parte tibi.

Desino; parce queri! Sed ut et mare finiat iram,

accedant, quaeso, fac tua vota meis.

205 Pace brevi nobis opus est, dum transferor isto;

cum tua contigero litora, perstet hiems!

Istic est aptum nostrae navale carinae

et melius nulla stat mea puppis aqua.

Illic me claudat Boreas, ubi dulce morari est;
210   tunc piger ad nandum, tunc ego cautus ero
nec faciam surdis convicia fluctibus ulla
              triste nataturo nec querar esse fretum.
Me pariter venti teneant tenerique lacerti,
              per causas istic impediaturque duas!
215   Cum patietur hiems, remis ego corporis utar;
              lumen in adspectu tu modo semper habe.
Interea pro me pernoctet epistula tecum,
218   quam precor ut minima prosequar ipse mora.

Ovidius, *Heroides* 18

Aantekeningen

Algemene opmerkingen bij de aantekeningen:

- in de aantekeningen worden werkwoorden steeds aangegeven in de eerste persoon enkelvoud van het praesens; alleen bij werkwoorden waarvan de stam eindigt op een -a (type: voco, vocare) en werkwoorden van de zogenoemde gemengde groep (type: capio, capere) wordt ook de infinitivus praesens gegeven;
- *cursief* gedrukte aantekeningen zijn geen vertaling, maar een toelichting op de aangehaalde woorden.

De versmaat

In de *Heroides* gebruikt Ovidius het elegisch distichon, een schema van twee regels waarin de eerste een dactylische hexameter is, de tweede een dactylische pentameter.

Het schema van de dactylische hexameter is: _ uu, _ uu, _ uu, _ uu, _ uu, _ _.

Het schema van de dactylische pentameter is: _ uu, _ uu, _ | _ uu, _ uu, _.

Voor verdere uitleg over het metrum verwijzen we naar:

https://www.youtube.com/watch?v=_fn7GIREpFI

Bijzonderheden taalgebruik

In de aantekeningen aangeduid met T met het betreffende nummer.

1. Een betrekkelijke bijzin staat geregeld vóór het antecedent. Voorbeelden:
regel 1 **quam** mallet ferre, **salutem**
regel 14 **quemque** tegi volumus, ... **amor**
2. Soms wordt een zogenaamd dichtertlijk meervoud gebruikt: een meervoud waar een enkelvoud logisch zou zijn.
Voorbeelden:
regel 7: freta i.p.v. fretum
regel 32 nostra i.p.v. mea
3. Vaak staat een voegwoord of betrekkelijk voornaamwoord niet aan het begin van de zin. Voorbeelden:
regel 6: **nec** verbindt **morantur** met **patiuntur**; de woorden in regel 6 voor **nec** horen ook in de zin met **patiuntur**.
regel 26: **ut** is het voegwoord van de zin waarin ook de woorden in regel 26 vóór **ut** horen.
4. Een aantal keren wordt een ablativus van plaats gebruikt zonder voorzetsel.
regel 169: **tellure** – op aarde

1	Abydenus ferre quam mallet	inwoner van Abydos; zie kaartje <i>vul aan:</i> ipse <i>antecedent is</i> salutem (T1) hij zou liever willen; <i>opmerkelijke con. potentialis van het heden; mogelijk zijn de eerste twee verzen niet van Ovidius zelf, maar later toegevoegd</i>
2	salus, salutis cado unda Sestus tibi	groet afnemen, verminderen golfslag <i>woonplaats van Hero; zie kaartje</i> <i>dat. bij mittit (r. 1)</i>

3	di facilis secundus	= dei; <i>vul aan</i> : sunt vriendelijk gunstig gezind, welwillend
4	invitus lego	niet willend lezen
5	sunt, morantur votum moror, morari	<i>onderwerp</i> : dei wens verhinderen
6	currere ... aqua curro + <i>abl.</i>	<i>lees</i> : nec dei patiuntur me currere nota aqua (T3) snellen door
7	pix, picis niger, nigra, nigrum fretum	pek zwart zee(straat); <i>dichterlijk meervoud</i> (T2)
8	turbidus cavus vix adeunda adeundus ratis, ratis <i>vrl.</i>	stormachtig hol, gewelfd <i>bepaling bij freta</i> (r. 7) bevaarbaar schip
9	unus et hic audax littera	<i>bepaling bij navita</i> (r. 10) en hij heeft echt lef brief
10	reddo portus, portus navita moveo iter	bezorgen haven = nauta op reis gaan; <i>hier gebruikt de schrijver een tijd die past bij het moment dat de lezer het leest, wat vaker gedaan wordt in brieven</i>
11	adscensus eram nisi quod vinculum prora	ik was van plan aan boord te gaan als het niet zo was dat kabel voorsteven, schip
12	solvo solveret in speculis esse	losmaken <i>onderwerp is de schipper</i> op de loer liggen, op de uitkijk staan
13	celo, celare velut ante	onopgemerkt blijven voor zoals eerder
14	quemque tego lateo	= et quem; <i>het antecedent is het volgende amor</i> (T1) verbergen verborgen blijven
25	agor, agi spatium ... anno spatium	voorbijgaan <i>bijstelling bij septima nox</i> tijd(sduur)
26	sollicitum ... raucis sollicitus raucus	<i>lees</i> : ut mare sollicitum raucis aquis fervet (T3) onrustig hees, rauwklinkend

	ut	terwijl
	ferveo	bruisen, schuimen
27	his ego si	<i>lees: si ego his (T3)</i>
	his	<i>congrueert met noctibus (r. 28)</i>
	mulceo	kalmeren
	pectus, pectoris <i>onz.</i>	borst, hart
28	insanus	razend
	sit	<i>con. van wens</i>
	mora + <i>gen.</i>	oponthoud (door)
	longa	<i>naamwoordelijk deel van het gezegde</i>
	fretum	<i>zie regel 7</i>
29	rupes, rupis <i>vrl.</i>	klip
	litus, litoris <i>onz.</i>	kust, strand
	tristis	<i>bepaling bij het onderwerp</i>
30	quo	= eo, quo: daarheen (<i>antecedent</i>) waarheen (<i>relativum</i>)
	possum	<i>vul aan: ire</i>
	mens, mentis <i>vrl.</i>	geest
31	lumen, luminis <i>onz.</i>	licht (T2)
	quin etiam	ja zelfs
	summa turre	bovenin de toren
	vigilo, vigilare	waken
32	acies nostra	<i>onderwerp bij videt en bij putat; nostra: dichtertlijk meervoud (T2)</i>
	acies, aciei <i>vrl.</i>	scherpe blik
33	ter	driemaal
	mihi	<i>handelende persoon bij deposita est</i>
	depono, PPP depositus	neerleggen
	siccus	droog
	vestis, vestis <i>vrl.</i>	kleding
	harena	zand
34	tempto, temptare	proberen
	carpo iter	een/de weg afleggen
	nudus	naakt (<i>bepaling bij het onderwerp</i>)
35	obsto, obstare, <i>perf.</i> obstiti	in de weg staan
	inceptum	onderneming
	tumidus	gezwollen
	iuvenalis	jeugdig, van een jongeman
	aequor, aequoris <i>onz.</i>	zee
36	mersit et	T3
	mergo, <i>perf.</i> mersi	onderdompelen
	adversus	vijandig
	os, oris <i>onz.</i>	hoofd (<i>dichtertlijk meervoud</i>)
	nato, natare	zwemmen
	natantis	<i>zelfstandig gebruikt ptc.</i>
47	vanus	vergeefs, zonder resultaat
	peto	vragen
	preces, precum <i>mv. vrl.</i>	smeekbede
	obmurmuro, obmurmurare + <i>dat.</i>	mompelend tegenspreken

	obmurmurat	<i>onderwerp is Aeolus, tot wie het gebed gericht was</i>
48	ipse quasque quatio, quaterne nulla parte coerceo	<i>slaat op Aeolus</i> <i>= et quas (T1)</i> beuken op helemaal niet beteugelen
49	utinam + <i>con. imperf.</i> Daedalus	<i>geeft een onvervulbare wens aan: o, ach</i> <i>Atheens architect; ontsnapte uit Kreta</i> <i>met zijn zoon Icarus door vleugels te</i> <i>maken</i>
50	ala Icarium	vleugel van Icarus; <i>Icarus stortte in zee bij het</i> <i>naar hem genoemde eiland Icaria (zie</i> <i>kaart)</i>
	quamvis	<i>hoewel; de gedachtegang is: hoewel het</i> <i>slecht met hem afliep, zou ik net als hij</i> <i>willen vliegen</i>
	prope absum, abesse	<i>niet ver weg zijn; zoals op het kaartje te</i> <i>zien, is dit in werkelijkheid niet zo; de</i> <i>afstand is meer dan 250 km.</i>
51	litus patior, pati liceat modo	<i>zie regel 29</i> doorstaan <i>= dummodo liceat – als het maar</i> <i>mogelijk is</i>
52	aura tollo quod dubius pendeo, <i>perf.</i> pependi	lucht verheffen, omhoog brengen <i>antecedent is corpus (r. 51)</i> onzeker <i>hangen; Leander bedoelt hiermee het</i> <i>zwemmen zonder te verdrinken</i>
53	cuncta <i>mv. onz.</i> nego, negare	alles weigeren
54	ventus mens agito, agitare	wind <i>zie regel 30</i> overdenken
55	furtum incipio, incipere namque memini <i>perf.</i>	heimelijke liefde beginnen want zich herinneren
56	voluptas, voluptatis <i>vrl.</i> fores, forium <i>vrl.</i> patrius egredior, egredi + <i>abl.</i>	genot deur van het ouderlijk huis gaan uit
57	mora deposito pariter cum veste timor, timoris <i>mnl.</i>	uitstel (<i>vul aan: erat</i>) <i>zie regel 33</i> tegelijk met <i>zie regel 33</i> angst
58	iacto, iactare	werpen, slingeren

	liquidus	helder
	bracchium	arm
	lentus	soepel
	mari	<i>abl. van mare, maris (T4)</i>
59	luna	maan
	fere	bijna steeds
	tremulus	trillend
	lumen	<i>zie regel 31</i>
	eunti	<i>PPA, dat. ev. van eo, ire; vul aan: mihi</i>
60	ut	als
	comes, comitis <i>mnl./vrl.</i>	begeleid(st)er
	officiosus	vriendelijk; <i>bepaling bij comes</i>
83	fatigo, fatigare	moe maken, afmatten
	umerus	schouder
	uterque, utraque, utrumque	(elk van) beide
	lacertus	(boven)arm
84	summas aquas	de bovenste rand van het water (T2)
	erigor, erigi	zich oprichten, oprijzen
85	procul <i>bijw.</i>	in de verte
	adspicio, adspicere, <i>perf. adspexi</i>	zien
	ignis, ignis <i>mnl.</i>	vuur, (ge)liefde
87	lassus	vermoeid
	vires, virium <i>mv. vrl.</i>	kracht
	rediere	= redierunt
	lacertus	<i>zie regel 83</i>
88	visaque ... mihi	<i>lees: et unda mihi visa est mollior quam fuerat</i>
	mollis	zacht, rustig
	unda	golf, golving
89	frigora ne ...	<i>T3; deze bijzin is object bij praestat in regel 90</i>
	frigus, frigoris <i>onz.</i>	kou
	gelidus	ijskoud, ijzig
	profundum	diepte, zee
90	qui	<i>het antecedent is het volgende amor (T1)</i>
	caleo	warm zijn, gloeien
	pectus	<i>zie regel 27</i>
	praesto, praestare ne + <i>con.</i>	ervoor zorgen dat niet
91-92	quo	hoe
91	accedo	naderen
	propior, propioris	dichterbij
	fio	worden
92	quoque	= et quo
92	resto, restare	overblijven
	plus	des te meer
	libet mihi	het bevalt mij, ik wil graag
93	vero <i>bijw.</i>	werkelijk
	cerno, cernere	zien

	protinus <i>bijw.</i>	meteen
	addo	toevoegen
	addis	<i>Leander richt zich hiermee en met facis</i>
94	spectatrix, spectatrici	<i>(r. 94) direct tot Hero</i> toeschouwster; <i>predicatief bij het</i> <i>onderwerp</i>
	animus	energie, moed
	ut valeamque	T3
	valeo	sterk zijn, krachtig zijn
	facio, facere ut + <i>con.</i>	maken dat
95	no, nare	zwemmen
	domina	meesteres; <i>in liefdespoëzie vaak de</i> <i>aanduiding voor de geliefde</i>
	placuisse	<i>vertaal alsof er placere staat</i>
	placeo	behagen, in de smaak vallen
	laboro, laborare	zich inspannen
96	iacto brachia	<i>zie regel 58</i>
97	vix <i>bijw.</i>	nauwelijks, met moeite
	prohibeo	verhinderen
	nutrix, nutricis	voedster
	altum	diepte, zee
98	mihi verba do (dare)	ik maak mezelf iets wijs
99	effico, efficere, <i>perf.</i> effeci ne + <i>con.</i>	bewerkstelligen dat niet
	quamvis	<i>zie regel 50</i>
	retineo	tegenhouden
	retinebat	<i>het imperf. drukt een poging uit</i>
	euntem	<i>zie regel 59; vul aan: te</i>
100	fio	<i>zie regel 91</i>
	prima ... aqua	de rand van het water
	udus	nat
101	excipio, excipere	ontvangen; <i>vul als object aan: me</i>
	amplexus, amplexus	omhelzing
	oscula iungo, iungere	kussen geven
102	di	= dei
	trans + <i>acc.</i>	aan de andere kant van
	dignus + <i>inf.</i>	waard om
103	demo, <i>PPP</i> demptus	wegnemen
	umerus	<i>zie regel 83</i>
	amictus, amictus <i>mnl.</i>	(boven)kleed, mantel
104	madidus	nat
	sicco, siccare	drogen
	aequor	<i>zie regel 35</i>
	imber, imbris <i>mnl.</i>	(regen)water
	coma	hoofdhaar
105	cetera	<i>acc. mv.; zelfstandig gebruikt</i>
	nox, nos, turris, lumen (r. 106)	<i>alle vier onderwerp bij novit</i>
	turris, turris	toren
	conscius	medeplichtig, op de hoogte
106	quodque mihi lumen	<i>lees: et lumen quod mihi (T1)</i>

	vadum	water, zee
	monstro, monstrare	tonen, wijzen
107	non magis ... quam (r. 108)	evenmin als
	numero, numerare	tellen
	gaudia	<i>vul aan:</i> possunt
108	Hellespontiaci quam	<i>T3</i>
	Hellespontiacus	van de Hellespont
	alga	zeegras, zeewier
	potest	<i>vul aan:</i> numerari
109-110	quo ... hoc ...	hoe ... des te ...
109	spatium	<i>zie regel 25</i>
	furtum	<i>zie regel 54</i>
110	est cautum	<i>perf. pas. van caveo</i> – er is opgepast
	foret	= esset
	iners, inertis	nutteloos
161	adsiduus	voortdurend
	languo	moe, slap zijn
	bracchium	<i>zie regel 58</i>
	motus, motus <i>mdl.</i>	beweging
162	vix	<i>zie regel 97</i>
	immensus	onmetelijk
	fessa	<i>predicatieve bepaling bij bracchia (r. 161)</i>
	fessus	moe, uitgeput
163	his ego cum	<i>T3</i>
	his	<i>verwijst naar mea bracchia (r. 161)</i>
	pretium	prijs; <i>vul aan:</i> vobis erit
	vilis	goedkoop, klein
164	iam	<i>hier:</i> binnenkort, snel
	domina	<i>zie regel 95</i>
	collum	hals
	tenenda	om vast te houden
165	protinus	<i>zie regel 93</i>
	illa	<i>verwijst naar mea bracchia (r. 161)</i>
	valeo	<i>zie regel 94</i>
	praemium	beloning
	tendo ad + <i>acc.</i>	streven naar
166	celer, celeris	snel
	Eleo carcere	<i>lees:</i> ex Eleo carcere
	Eleus	Elisch, Olympisch; <i>Elis is de landstreek waarin Olympia ligt</i>
	carcer, carceris <i>mdl.</i>	starthok
167	servo, servare	observeren, kijken naar
	uror, uri	branden
168	sequor, sequi	op weg zijn naar
169	quidem	weliswaar
	adhuc <i>bijw.</i>	nog (steeds)
	tellus, telluris <i>vrl.</i>	aarde; (<i>T4</i>)
	morare	<i>imperat. ev. van moror, morari</i>

170	moror, morari ad ... sit qua superi <i>mv.</i>	blijven <i>lees:</i> qua et mihi sit iter ad superos (T3) waarlangs goden
171	hic <i>bijw.</i> exiguae <i>bijw.</i> contingo + <i>dat.</i>	hier slechts zelden contact hebben met
172	cum + <i>abl.</i> fio turbidus fretum	tegelijk met <i>zie regel 91</i> <i>zie regel 8</i> <i>zie regel 7</i>
173	quod latus separo, separare aequor	(het feit) dat breed scheiden <i>zie regel 35</i>
174	brevis obsto	smal <i>zie regel 35</i>
175	an malim, dubito	ik twijfel of ik liever zou willen; <i>vertaal:</i> ik denk wel eens dat ik liever zou willen; <i>de gedachte is dat hij misschien wel liever heel ver weg zou willen zijn, zodat hij niet door valse hoop gekweld zou worden om zijn geliefde te kunnen ontmoeten.</i>
176	orbis, orbis <i>mnl.</i> procul <i>bijw.</i> removeo, <i>PPP</i> remotus + <i>abl.</i> cum domina longe <i>bijw.</i>	aarde ver weg verwijderen van <i>samennemen met spem</i> ver weg
177	quo + <i>comp.</i> prope propiore calesco	hoe <i>zie regel 50</i> <i>vul hiervoor aan:</i> eo – des te ontvlammen
179	vicinia tango	nabijheid aanraken
180	heu lacrima hoc	ach traan dit woordje (<i>nl.</i> paene)
181	velle quid aliud prendo pomum	<i>onderwerp van est; van velle hangen de inf. prendere en sequi af</i> <i>vraagwoord</i> <i>namelijk: dan dit (nl. mijn kweuling)</i> pakken vrucht
182	refugus flumen, fluminis <i>onz.</i> sequor, sequi + <i>acc.</i>	terugwijkend; <i>in deze regels wordt bedoeld op de bestraffing van Tantalus</i> water zich laten leiden door
201	scilicet <i>bijw.</i>	natuurlijk

	interitus, interitus <i>mnl.</i>	ondergang, dood
	offendo	verwonden, pijnigen
	omen, ominis <i>onz.</i>	voorteken
202	littera	<i>zie regel 9</i>
	invisus + <i>dat.</i>	gehaat bij
	mea	<i>hoort bij littera</i>
203	parco	sparen, nalaten
	parce	<i>Leander spreekt tot zichzelf</i>
	queror, queri	klagen
204	accedant	<i>afhankelijk van fac</i>
	accedo + <i>dat.</i>	komen bij
	quaeso	alsjeblijft
	facio, facere + <i>con.</i>	ervoor zorgen dat
	votum	<i>zie regel 5</i>
	meis	<i>vul aan: votis</i>
205	pax, pacis	<i>hier: kalme zee</i>
205	opus est mihi + <i>abl.</i>	ik heb nodig
	transferor, transferri	oversteken
	isto <i>bijw.</i>	daarheen
206	contingo, <i>perf.</i> contigi	bereiken
	persto, perstare	voortduren
	hiems, hiemis <i>vrl.</i>	storm
207	istic <i>bijw.</i>	daar (<i>namelijk: bij jou</i>); <i>de regels 207-208 zijn sterk erotisch getint met carina en puppis voor het mannelijk geslachtsdeel en navale voor het vrouwelijk; Leander komt immers nooit met een boot.</i>
	navale, navalis <i>onz.</i>	haven
	carina	kiel, schip
208	puppis, puppis <i>vrl.</i>	achtersteven, schip
	sto, stare	voor anker liggen
209	illic <i>bijw.</i>	daar
	claudio	insluiten
	Boreas, Boreae <i>mnl.</i>	Noordenwind
	moror, morari	<i>zie regel 169</i>
210	piger, pigra, pigrum	traag, lui; <i>vul aan: ero</i>
	no, nare	<i>zie regel 95</i>
	cautus	voorzichtig
211	surdus	doof
	convicium	verwijt
	fluctus, fluctus <i>mnl.</i>	golf
212	triste ... fretum	(T3)
	tristis	<i>hier: vijandig (gezind)</i>
	queror	<i>zie regel 203</i>
	nato, natare	<i>zie regel 36</i>
213	pariter <i>bijw.</i>	tegelijk
	ventus	<i>zie regel 53</i>
	tener, tenera, tenerum	teder
	lacertus	<i>zie regel 83</i>

214	per ... duas	(T3)
214	istic	<i>zie regel 207</i>
	impedio	tegenhouden
215	patior, pati	toestaan, dulden
	hiems	<i>zie regel 206</i>
	remus	roeiriem
216	adspectus, adspectus <i>mnl.</i>	zicht, gezichtsveld
	modo	alleen maar
217	interea	intussen
	pernocto, pernoctare	overnachten
218	quam	<i>lijdend voorwerp bij prosequar;</i> <i>beschouw quam als et eam en lees dan:</i> et precor ut eam ...
	precor, precari ut + <i>con.</i>	bidden dat
	prosequor, prosequi	volgen
	mora	<i>zie regel 57</i>

bron: Door Evil berry op de Nederlandstalige Wikipedia, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3217551>

Het rode eiland is Icaria.

Door Lencer, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=109883368>

Ovidius' leven en werk

1a. Ovidius' leven

De belangrijkste bron voor het leven van Ovidius is zijn eigen poëzie. Publius Ovidius Naso werd geboren te Sulmo (het huidige Sulmona in Midden-Italië) in 43 v. Chr. Zijn familie was bemiddeld, maar niet van adel. Hij bezocht samen met zijn broer de beste scholen in Rome, waar hij onderwijs kreeg in de retorica, als start voor een politieke carrière. Hij eindigde zijn studie, net als veel welgestelde jongeren in zijn tijd, met een reis naar Athene. Na terugkeer besloot hij zijn nauwelijks begonnen politieke loopbaan te verlaten om zich geheel aan de dichtkunst te kunnen wijden. Hij nam als gevierd dichter deel aan het openbare leven en zijn voorlezingen uit eigen werk waren zeer populair; ook onderhield hij contact met collega-dichters. Ovidius is driemaal getrouwd geweest. Zijn derde vrouw bleef achter in Rome toen hij in het jaar 8 n. Chr., op het hoogtepunt van zijn roem, door keizer Augustus plotseling verbannen werd naar Tomi aan de Zwarte Zee. De exacte reden voor Ovidius' verbanning is onduidelijk en het wordt door sommige geleerden ook betwijfeld of hij inderdaad verbannen is (zie verder onder "de historische context"). Uit verbittering over zijn verbanning verbrandde hij, naar hij zelf in zijn poëzie beweert, het manuscript van de *Metamorphoses*. Het werk bleef echter bewaard door de vele kopieën die al in omloop waren. Ovidius stierf waarschijnlijk in Tomi in 17 of 18 n. Chr.

1b. Ovidius' werken

Ovidius' belangrijkste werk is de *Metamorphoses*, zijn enige werk in hexameters. Zijn bekendste andere werken, allemaal in dichtvorm, zijn:

- *Amores*, elegische liefdesgedichten waarin Ovidius zijn fictieve geliefde, Corinna, bezingt.
- *Heroides*, brieven van mythologische vrouwen aan hun afwezige echtgenoot of minnaar, in enkele gevallen met brief van de man erbij.
- *Ars Amatoria*, waarin voorschriften worden gegeven voor het bereiken van succes in de liefde.
- *Remedia Amoris*, waarin (genees)middelen tegen de liefde worden aangereikt.
- *Fasti*, een kalender van het Romeinse jaar met beschrijvingen van feesten, religieuze rituelen en legenden. In de zes overgeleverde boeken worden de maanden januari t/m juni behandeld. Waarschijnlijk heeft Ovidius het werk nooit voltooid. Het werk is na Ovidius' dood gepubliceerd.
- *Tristia*, treurzangen vol zelfbeklag over zijn verbanning.
- *Epistulae ex Ponto*, brieven over zijn heimwee.

De historische context

In de tijd van Ovidius had Augustus door de vestiging van het principaat een einde gemaakt aan een langdurige periode van burgeroorlogen. Hij bracht vrede en welvaart (de *Pax Augusta*), voerde hervormingen door op sociaal en religieus gebied, en zorgde voor wetten die het traditionele gezin beschermden (waaronder

een wet tegen overspel). Hij wilde ook graag dat de waardering voor de oude Romeinse tradities in de literatuur tot uiting zou komen. Vergilius deed dit met zijn *Aeneis*, de lyrische dichter Horatius prees de *virtus Romana*, de geschiedschrijver Livius stimuleerde het nationaal bewustzijn door het Romeinse verleden te idealiseren. Deze bijval uit de literaire wereld ging soms over in verering van de keizer. Anders dan bij veel van zijn collega-schrijvers en kunstenaars, die de gevolgen van de burgeroorlogen aan den lijve hadden ondervonden, speelt in het werk van Ovidius de bewondering voor de keizer slechts een kleine rol. Zijn werk kon in sommige opzichten zelfs als ondermijnd voor de politiek van Augustus worden ervaren. Augustus zal bijvoorbeeld weinig waardering gehad hebben voor het gebrek aan *decorum* dat goden en helden in de *Metamorphoses* vertonen, het voortdurende overspel en het uitweiden over de minder voorbeeldige daden uit het roemrijke verleden van Rome. Dit alles kan echter nauwelijks verklaren waarom Ovidius werd verbannen. Ovidius zelf geeft als redenen voor zijn verbanning 'een gedicht en een vergissing' op (*carmen et error*, *Tristia* 2.207). Waarin de *error* precies bestond, blijft vaag. Er zijn in de *Tristia* enkele toespelingen dat Ovidius iets heeft gezien wat niet voor zijn ogen bestemd was, maar Ovidius zegt zijn lezers bewust niet verder te willen informeren. Over het *carmen* als reden van zijn verbanning is Ovidius wel expliciet: de *Ars Amatoria* heeft door haar amorele karakter zelfs zozeer Augustus' woede gewekt, dat het werk uit de openbare bibliotheken werd verwijderd. Door al deze onduidelijkheden omtrent Ovidius' veroordeling en omdat de verbanning in geen enkele andere bron wordt genoemd, wordt er door sommige geleerden aan de historische realiteit ervan getwijfeld. Het zou dan een literaire fictie kunnen zijn, die Ovidius de mogelijkheid bood een nieuw literair genre, ballingschapspoëzie, te introduceren.

De teksten over Ovidius' leven en werken zijn afkomstig uit de CE syllabus 2023.